

INTEGRACE VÝKAZNICTVÍ JAKO ORGANICKÁ SOUČÁST INTEGRACE FINANČNÍCH TRHŮ A JEJICH REGULACE V RÁMCI EU

Petra Korbasová

Abstrakt

Cílem tohoto příspěvku je zhodnotit vznik nových dohledových a regulatorních orgánů EU a jejich členění, a to především z hlediska možnosti sjednocení požadavků na výkaznictví jimi sledovaných finančních institucí. Součástí tohoto záměru je i pokus o popis a analýzu požadovaného trendu v oblasti využívaného výkaznictví, tj. o jeho optimalizaci v probíhajícím procesu integrace finančních trhů. Vznik těchto centralizovaných, především dohledových orgánů, má sloužit k tomu, aby bylo zajištěno jednotné hodnocení všech finančních institucí. Proto se tvoří i jednotné výkaznictví, aby bylo možné komparovat výsledky dohledu na dálku, a bude-li třeba, po provedení dohledu na místě i udělit stejné či obdobné sankce. Je zde tedy kladen požadavek na maximálně stejné výkaznictví ve všech zemích Evropské unie.

Klíčová slova

Evropská rada pro systémová rizika (ESRB), Evropský orgán pro bankovníctví (EBA), Evropský orgán pro cenné papíry a trhy (ESMA), Evropský systém orgánů dohledu nad finančním trhem (ESFS), integrace finančních trhů, Obezřetnostní dohled na makro-úrovni Obezřetnostní dohled na mikro-úrovni.

Abstract

This paper seeks to respond to one of the very important current efforts of economic theory and practice, namely to provide "closure" of the financial crisis and block the possibility of further re-occurrence at least in the near or medium term. Within the complex, respectively. global integration of financial markets and the integration of regulation, including its essential components - the process of reporting, introducing and partially, the European Union's strict rules for the regulation of financial markets with effect from the beginning of this year. There was a rearrangement, respectively establishment of new supervisory and regulatory authorities, whose main task is to regulate and supervise financial markets within the European Union "as a whole". The establishment of centralized regulatory bodies, especially supervisors, is intended to ensure a unified view, respectively. reviews all financial institutions, in the same way, of course under different types of financial institutions (banks, credit unions, brokerage firms, insurance undertakings, pension funds, collective investment funds and others). Therefore, to form the uniform reporting, in order to compare the results of surveillance at a distance and, if need be, after the on-site and grant the same or similar sanctions. So there is a demand for more than reporting the same in all countries of the European Union. The aim of this document is to evaluate the progress of these regulators-bodies, their structure, especially from the viewpoint of the unification of reporting requirements by reporting financial institutions. As part of this project is an attempt to describe and analyze the trends in reporting exploited, namely the optimization of the ongoing process of integration of financial markets.

Keywords

European Systemic Risk Board (ESRB), European Banking Authority (EBA), European Securities and Markets Authority (ESMA), European System of Financial Supervisors (ESFS), integration of financial markets, Macro - prudential supervisit, Micro – prudential supervisit.

Úvod

Ve svém příspěvku reaguji na jednu z velice významných současných snah ekonomické teorie i praxe a sice zajistit „ukončení“ finanční krize a znemožnění možnosti jejího dalšího znovuoobjevení alespoň v blízkém či středním časovém horizontu. V rámci komplexní, resp. globální integrace finančních trhů i integrace jejich regulace, a to včetně její nezbytné složky - procesu výkaznictví, zavádí a zčásti již zavedla Evropská unie striktní pravidla regulace finančních trhů s účinností od počátku tohoto roku. Došlo k přeskupení, resp. ustanovení nových dohledových a regulatorních orgánů, jejichž hlavním úkolem je regulovat a dohlížet nad finančními trhy v rámci Evropské unie „jako celku“. Vznik těchto centralizovaných, především dohledových orgánů, má sloužit k tomu, aby byl zajištěn jednotný pohled, resp. hodnocení všech finančních institucí, a to stejným způsobem, samozřejmě v rámci jednotlivých druhů finančních institucí (bank, družstevních záložen, obchodníků s cennými papíry, pojišťoven/zajišťoven, fondů kolektivního investování a platebních institucí a ostatních subjektů). Proto se tvoří i jednotné výkaznictví, aby bylo možné komparovat výsledky dohledu na dálku a, pakliže bude třeba, po provedení dohledu na místě i udělení stejných či obdobných sankcí. Je zde tedy kladen požadavek na maximálně stejné výkaznictví ve všech zemích Evropské unie. Záměrem tohoto příspěvku je proto zhodnotit vznik těchto orgánů, jejich členění, a to především z hlediska možnosti sjednocení požadavků na výkaznictví jimi sledovaných finančních institucí. Součástí tohoto záměru je i pokus o popis a analýzu požadovaného trendu v oblasti využívaného výkaznictví, a to sice o jeho optimalizaci v probíhajícím procesu integrace finančních trhů.

Zajímavou ukázkou je ilustrace bankovních a nebankovních propojení autorů Reza Moghadama a José Viñalse:

„Finanční propojenost. Země jsou finančně propojeny prostřednictvím strategií řízení aktiv a pasiv (ALM) s cílem maximalizace výnosů pro investory, tedy vlády, finanční instituce a podniky. Tato finanční globalizace přinesla na jedné straně výhody, na druhé však jistá rizika. Na riziko propojenosti ekonomik ukazuje konkrétně rychlost, se kterou se nedostatek likvidity a ztráty z některých trhů mohou přenést na globální trh aktiv.“¹

1 Integrace finančních trhů

V rámci integrace finančních trhů dochází k postupnému propojování vlastnictví mezi jednotlivými bankami. Tento proces je však zdlouhavý i s ohledem na to, že finanční trh je velmi decentralizovaný a na různých trzích působí jen omezený počet bank. Většinou jsou to regionální hráči, kteří v daném regionu sehrávají klíčovou roli, ale z globálního hlediska je jejich pozice na trhu zanedbatelná. Obdobná situace jako je v bankovním sektoru je i v sektoru pojišťoven.

V rámci integrace finančních institucí bude v budoucnu pravděpodobně docházet ke stále většímu propojování, a to nejen již zmíněných bank a pojišťoven, ale všech subjektů finančního trhu.

¹ Moghadama, R., Viñalse, J.: IMF: Understanding Financial Interconnectedness, October 2010, str. 1

Integrace finančních trhů v rámci Evropské unie je velmi náročný a ojedinělý proces, který se musel a stále musí vyrovnávat s celou řadou normotvorných a procesních těžkostí. Optimistický cíl procesu harmonizace se do původně stanoveného roku 2005 nepodařilo splnit a členské státy se s implementací příslušné legislativy ve většině případů značně opozdily. Dále se Evropský finanční trh stále ještě vyrovnává s nástrahami světové hospodářské krize, která více či méně zasáhla všechny státy eurozóny. Integrace a harmonizace finančních trhů v rámci Evropské unie byla jedním z předpokladů pro naplnění „vize jednotného trhu“ (a to od jeho formálního vytvoření v roce 1993). Přestože byla tehdy přijata řada norem pro usnadnění kapitálových toků, přeshraničních transakcí či bankovních služeb, s blížícím se datem přechodu některých evropských států na jednotnou měnu (euro) bylo evidentní, že dosažená míra integrace nebude efektivní a naopak bude bránit ekonomickému a hospodářskému rozvoji Evropské unie.

1.1 Postavení centralizovaných dohledových orgánů na finančních trzích

„Věci ponechány samy sobě dopadnou tím nejhorším možným způsobem.“²

V nedávné minulosti Evropská unie zavedla striktnější pravidla regulace finančních trhů s účinností od počátku tohoto roku. Došlo k přeskupení, resp. ustanovení nových dohledových a regulatorních orgánů, které mají na starosti regulaci finančních trhů v rámci Evropské unie. Evropská unie zavádí v oblasti regulace pravidla, která do určité míry narušují podstatu tržní ekonomiky, tj. svobodu podnikání. Evropská unie navrhla regulatorní pravidla pro odměňování klíčových manažerů finančních institucí s cílem posílit míru jejich zodpovědnosti za jimi přijatá rozhodnutí a jejich dopad nejen na okamžité hospodaření příslušné finanční instituce, ale zejména na podstupovaná rizika. Není zde bráno v potaz, že některé banky jsou soukromě vlastněny a zásady podobného charakteru výrazně narušují pravidla svobodného podnikání. V případě, že banky, resp. jejich manažeři, radikálně zpřísní kritéria poskytování úvěrů, může to mít negativní vliv na přístup firem ke zdrojům financování. Toto ve finále může znamenat snížení tempa růstu ekonomik zemí EU, obzvláště těch, které svobodně nebo pod tlakem na přísnější pravidla regulace finančních trhů přistoupí. Je třeba si uvědomit, že jakákoliv nadměrná či nevhodná regulace ve svém důsledku vede k poklesu konkurenceschopnosti. Dále je třeba vzít v úvahu rovněž značné riziko odlivu špičkových manažerů, či přesun sídel finančních institucí, do zemí, které danou regulaci nezavedou, tedy mimo Evropskou unii.

Evropské orgány – centralizované dohledové orgány

„Centrální banky posílily své pravomoci při zabezpečování finanční stability, zatímco v oblasti obezřetnostního dohledu jejich pozice spíše oslabila. Do popředí zájmu se (bez ohledu na konkrétní variantu institucionální uspořádání) dostala ochrana finančních spotřebitelů.“³

V důsledku postupující konsolidace finančních trhů na národní i mezinárodní úrovni přistoupily v letech 1998 až 2008 k určité transformaci na straně orgánů dohledu přibližně tři čtvrtiny členských států. Ve většině případů se přitom jednalo o podstatné strukturální změny.

² A. Bloch: Murphyho zákon

³ Petrušová, M. (VŠE Praha): Architektura dohledu se mění, Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem a postavení centrálních bank v Evropské unii, Bankovníctví 12/2010, str. 20 - 21

Preferovaným řešením se stal v rámci Evropské unie jednotný orgán dohledu umístěný mimo centrální banku, čímž lze potvrdit negativní vztah mezi stupněm integrace a podílem centrální banky na výkonu dohledu (central bank fragmentation effect) – míra konsolidace je tím vyšší, čím méně se centrální banky dohledové činnosti účastní.

Problematika institucionálního uspořádání dohledu je poměrně složitá a neustále otevřená, především v době, kdy mají finanční trhy potíže. Doposud se totiž nepodařilo najít takový model, který by odstranil veškerá rizika. Odezdnávající globální finanční krize znovu přiměje mnohé země revidovat dosavadní institucionální zajištění dohledu nad finančním trhem a po čase bilancování dojde pravděpodobně u řady z nich k dalším reorganizačním změnám.⁴

Tabulka č. 1: Centralizované dohledové orgány

Macro - prudential supervision		
Obezřetnostní dohled na makro úrovni		
European Systemic Risk Board (ESRB)		
Evropská rada pro systémová rizika		
European Banking Authority – EBA	European Securities and Markets Authority - ESMA	European Insurance and Occupational Pensions Authority - EIOPA
Evropský orgán pro bankovníctví	Evropský orgán pro cenné papíry a trhy	Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění
(býv. CEBS)	(býv. CESR)	(býv. CEIOPS)
European System of Financial Supervisors (ESFS)		
Evropský systém orgánů dohledu nad finančním trhem		
Micro – prudential supervision		
Obezřetnostní dohled na mikroúrovni		

Ke strukturálním změnám dohledu v rámci Evropské unie došlo od počátku tohoto roku (viz tabulka výše).

Makroekonomickým dohledem se od počátku tohoto roku zabývá Evropská rada pro systémová rizika (European Systemic Risk Board, ESRB), v jejíž gesci bude monitoring finanční stability, včasné varování před případným systematickým rizikem a předložení adekvátních doporučení.

Mikroekonomickému dohledu se bude věnovat Evropský systém finančních dohledů (European System of Financial Supervisors, ESFS), který bude stanovovat standardy pro výkon dohledové činnosti, koordinovat aktivity jednotlivých národních dohledových úřadů a tří dohledových institucí (pro banky, pojišťovny a penzijní fondy), nově vzniklých z již

⁴ Petrušová, M. (VŠE Praha): Architektura dohledu se mění, Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem a postavení centrálních bank v Evropské unii, Bankovníctví 12/2010, str. 20 - 21

existujících výborů, a vykonávat dohled ve vybraných oblastech (licencování, ratingové agentury, vypořádací systémy apod.).⁵

2 Význam výkaznictví jako složky integrace

*„Snažíme-li se porozumět něčemu izolovaně,
zjistíme, že je to spojeno se vším na světě.“⁶*

Komplexní, resp. globální integrace předjímá změny integrace výkaznictví a naopak integrace výkaznictví může posunout komplexní integraci dohledu.

Prvotní pojem, který je nezbytné vysvětlit, je pojem „výkaz“. Ať už se jedná o účetní výkaz nebo výkaz statistických informací, je určitým přehledem, který by měl mít stanovenou strukturu a charakteristiky, měl by zabezpečovat vypovídající schopnost pro jeho uživatele. V důsledku harmonizace má většina výkazů stanovenou konkrétní strukturu. Především účetní výkazy mají již formu, která je daná mezinárodními požadavky.

Zatímco pojem účetnictví a jeho historické prameny jsou známy asi každému, méně známější je pojem a historie výkaznictví. Výkaznictví je postaveno na účetnictví, bez kterého by výkaznictví v podstatě ani nemohlo existovat. Velmi dobrým signálem je sjednocení podstaty i formy výkaznictví a v neposlední řadě také to, že je z výkazů patrné, co je jimi „řečeno“.

Česká národní banka reagovala na potřebu jednotného evropského výkaznictví a přistoupila ke kompletní restrukturalizaci systému výkaznictví pro bankovní dohled. Byla vytvořena podoba nových nebo pozměněných výkazů. V tvorbě nového výkaznictví došlo ke zpoždění, které bylo způsobeno přípravou nové kapitálové direktivy a jednotných reportovacích rámců, z nichž Česká národní banka při tvorbě výkaznictví vycházela.

„Česká národní banka na základě pravomocí, které jí svěřují zákony České republiky, pečuje jako integrovaný orgán regulace a dohledu nad finančním trhem dle svého poslání o stabilitu finančního systému a bezpečný a plynulý rozvoj finančního trhu České republiky. Stabilní finanční systém a dynamicky se rozvíjející finanční trh je založený na finančně zdravých a prosperujících finančních institucích, které významně přispívají k dlouhodobému růstu ekonomiky a jsou v zájmu podnikatelské sféry i obyvatelstva. Při uplatňování svých pravomocí orgánu dohledu a při své činnosti Česká národní banka dbá nejen na to, aby subjekty, nad nimiž vykonává dohled, dodržovaly příslušné právní předpisy, ale zaměřuje se i na zkvalitnění institucionální infrastruktury českého finančního trhu, na zvýšení jeho transparentnosti, konkurenceschopnosti, důvěryhodnosti ve vztahu k veřejnosti a atraktivitu pro podnikání. Česká národní banka usiluje o to, aby byla vnímána jako dynamická a flexibilní instituce uznávaná trhem, širokou veřejností i odborníky a její činnost odpovídá náročným měřítkům mimo jiné i díky profesionálnímu, citlivému a zároveň i efektivnímu přístupu k regulaci finančního trhu a výkonu dohledu.

Česká národní banka plní svou roli integrovaného orgánu regulace a dohledu prostřednictvím činnosti regulatorní, licenční a povolovací a dále dohledových činností, k nimž patří dohled na dálku a kontroly na místě ve finančních institucích a dalších institucích tvořících infrastrukturu kapitálového trhu. Mezi další nástroje integrované regulace a dohledu patří ukládání opatření k nápravě, popřípadě i sankcí v případě zjištění nedostatků a rovněž

⁵ Petrušová, M. (VŠE Praha): Architektura dohledu se mění, Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem a postavení centrálních bank v Evropské unii, Bankovníctví 12/2010, str. 20 - 21

⁶ A. Bloch: Murphyho zákon

shromažďování, zpracovávání a vyhodnocování informací, jež slouží k podpoře dohledu a k informování veřejnosti o stavu a vývoji finančního trhu České republiky“.⁷

Formát i obsah nových výkazů je založen na reportovacích rámcích, které vytvořil v rámci své činnosti CEBS [Committee of European Banking Supervisors]. Jedná se o reportovací rámce COREP [Common Reporting] - (určuje formáty výkazů pro oblast kapitálové přiměřenosti) a FINREP [Financial Reporting] - (určuje jednotné formáty pro účetní výkazy). CEBS dokončil formát COREP v říjnu 2006, FINREP v prosinci 2006.⁸

Následně na to vydala Česká národní banka rámcovou koncepci výkaznictví bankovního sektoru na rok 2007, v níž jmenuje hlavní principy, na jejichž základě byl nový systém výkaznictví bank stavěn.

Výkaznictví bank pro účely dohledu v České republice vychází nejen z platných právních předpisů, ale dále z Českých účetních standardů pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 501/2002 Sb., ze dne 6. listopadu 2002, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi.

Vykazující subjekty, které jsou povinny postupovat podle mezinárodních účetních standardů upravených právem Evropských společenství, použijí účetní metody podle těchto standardů. Účetní subjekty, které nejsou povinny postupovat podle IFRS použijí účetní metody podle zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi.

V souvislosti s integrací dohledu nad finančním trhem na Českou národní banku přešla působnost Ministerstva financí vyplývající ze zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně souvisejících zákonů - (účinný do 31. 12. 2009).

⁷ Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem. Česká národní banka, Praha, 2007, str. 5

⁸ Poznámka: Reportovací rámec COREP byl vytvořen mezinárodní pracovní skupinou COREP, reportovací rámec FINREP byl vytvořen mezinárodní pracovní skupinou EGFI (Expertní skupina pro finanční informace), což následně bylo schváleno CEBS.

Výše uvedený zákon již není platný, byl nahrazen zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví (s účinností od 1. 1. 2010). Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství⁹ a upravuje podmínky provozování pojišťovací a zajišťovací činnosti a výkon dohledu v pojišťovnictví.

V souvislosti s novelou zákona o pojišťovnictví byly následně vydány i podzákoné normy, resp. vyhlášky České národní banky. Návazné vyhlášky se týkají především výkaznictví pojišťoven/zajišťoven a dále výpočtu požadované a disponibilní míry solventnosti, finančního umístění aktiv, jejichž zdrojem jsou technické rezervy, dále řídicího a kontrolního systému pojišťoven/zajišťoven, zprávy odpovědného pojistného matematika atd.

Výkaznictví pro účely dohledu v České republice vychází nejen z platných právních předpisů, ale dále z Českých účetních standardů pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 502/2002 Sb., ze dne 6. listopadu 2002, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou pojišťovny. Vykazující subjekty, které jsou povinny postupovat podle mezinárodních účetních standardů upravených právem Evropských společenství, použijí účetní metody podle těchto standardů.¹⁰

⁹ První směrnice Rady 73/239/EHS ze dne 24. července 1973 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu, ve znění směrnic Rady 76/580/EHS, 84/641/EHS, 87/343/EHS, 87/344/EHS, 88/357/EHS, 90/357/EHS, 90/618/EHS, 92/49/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 95/26/ES, 2000/26/ES, 2002/13/ES, 2002/87/ES, 2005/1/ES, 2005/68/ES a 2006/101/ES.

Směrnice Rady 78/473/EHS ze dne 30. května 1978 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se soupojištění v rámci Společenství.

Sedmá směrnice Rady 83/349/EHS ze dne 13. června 1983, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy o konsolidovaných účetních závěrkách, ve znění směrnic Rady 89/666/EHS, 90/604/EHS, 90/605/EHS, 2006/99/ES, směrnic Evropského parlamentu a Rady 2001/65/ES, 2003/51/ES a 2006/46/ES.

Směrnice Rady 84/641/EHS ze dne 10. prosince 1984, kterou se mění první směrnice 73/239/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu, a to zejména ve vztahu k asistenčním službám pro turisty.

Směrnice Rady 87/343/EHS ze dne 22. června 1987, kterou se mění první směrnice 73/239/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu ve vztahu k pojištění úvěru a pojištění záruky (kauce).

Druhá směrnice Rady 88/357/EHS ze dne 22. června 1988 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního, kterou se stanoví opatření k usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb a kterou se mění směrnice 73/239/EHS, ve znění směrnic Rady 90/618/EHS, 92/49/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES a 2005/14/ES.

Směrnice Rady 90/618/EHS ze dne 8. listopadu 1990, kterou se mění směrnice 73/239/EHS a směrnice 88/357/EHS o koordinaci právních a správních předpisů členských států týkajících se přímého pojištění jiného než životního, zejména ve vztahu k pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel.

Směrnice Rady 91/371/EHS ze dne 20. června 1991 o provedení Dohody mezi Evropským hospodářským společenstvím a Švýcarskou konfederací o přímém pojištění jiném než životním.

Směrnice Rady 91/674/EHS ze dne 19. prosince 1991 o ročních účetních závěrkách a konsolidovaných účetních závěrkách pojišťoven, ve znění směrnic Evropského parlamentu a Rady 2003/51/ES a 2006/46/ES.

Směrnice Rady 92/49/EHS ze dne 18. června 1992 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního a o změně směrnic 73/239/EHS a 88/357/EHS (třetí směrnice o neživotním pojištění), ve znění směrnic Evropského parlamentu a Rady 95/26/ES, 2000/64/ES, 2002/87/ES, 2005/1/ES, 2005/68/ES a 2007/44/ES.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/26/ES ze dne 29. června 1995, kterou se mění směrnice 77/780/EHS a 89/646/EHS o úvěrových institucích, směrnice 73/239/EHS a 92/49/EHS o jiném než životním pojištění, směrnice 79/267/EHS a 92/96/EHS o životním pojištění, směrnice 93/22/EHS o investičních podnicích a směrnice 85/611/EHS o subjektech kolektivního investování do převoditelných cenných papírů (SKIPCP), ve znění směrnic Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a 2002/83/ES.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/78/ES ze dne 27. října 1998 o doplňkovém dozoru nad pojišťovny a zajišťovny v pojišťovací a zajišťovací skupině, ve znění směrnic Evropského parlamentu a Rady 2002/87/ES, 2005/1/ES a 2005/68/ES.

¹⁰ **Poznámka:** Pojišťovny a finanční instituce jsou de facto podnikateli, ale náplň jejich činnosti má mnohá specifika, která je nutno v účetním výkaznictví zohlednit.

Současné výkaznictví v České republice - Přehled předkládaných dokladů o činnosti poboček z jiných členských států EU či EHP a jiných dokladů o činnosti tuzemských pojišťoven a poboček pojišťoven z třetích států, včetně termínů předkládání je zveřejněn formou vyhlášky, resp. podzákonné normy.

V pojišťovnictví stále ještě nedošlo k harmonizaci výkaznictví jednotlivých států v rámci Evropské unie. K harmonizaci výkaznictví pro účely dohledu by mělo dojít až po zapracování pravidel Solvency II (předpoklad od 1. 1. 2013).

2.1 Predikce vývoje účetního výkaznictví v ČR

Vzhledem k zásadním změnám k nimž v poslední době dochází v oblasti finančního sektoru a dohledu nad ním, není možné předpovídat vývoj výkaznictví v delším časovém horizontu specifitěji. V současné době existují návrhy, po jejich finalizaci dojde k zavedení těchto změn do praxe. V dalších letech můžeme očekávat, že bude pokračovat trend sjednocování výkazů v rámci finančního sektoru nejen v České republice, v rámci Evropské unie, ale i celosvětově.

Nové výkaznictví spolu s novými požadavky a změnou periodicity některých výkazů mohou mít na finanční instituce bezesporu velký dopad. Množství vykazovaných a zveřejňovaných informací u některých subjektů klesne, u některých naopak poroste (pojišťovny/zajišťovny). Zároveň se dá očekávat zkrácení termínů pro vykazování. Vykazující instituce budou muset „přenastavit“ stávající vykazovací procesy tak, aby odpovídaly novým požadavkům. To v některých případech může znamenat značné zásahy do systémů, spojené se značným nárůstem nákladů na zajištění plnění těchto povinností.

Cílem všech změn je umožnit národnímu i nadnárodnímu orgánu dohledu sledovat a hodnotit jak situaci jednotlivých institucí a zároveň sledovat a hodnotit celkovou situaci ve finančním sektoru jako celku.

Makro-obezřetnostní dohled je dohled zaměřený na finanční systém jako celek, sleduje a vyhodnocuje systémová rizika. Mikro-obezřetnostní dohled, který doposud převládal, je naproti tomu zaměřen na jednotlivé finanční instituce a dodržování stanovených pravidel z jejich strany.

Podle mého názoru úplný proces harmonizace není možný zatím, a to především proto, že ne všechny subjekty finančního trhu mají stejnou strukturu klíčových výkazů, kterými jsou účetní výkazy – rozvaha a výkazu zisku a ztráty. Princip harmonizace spočívá v tom, že je použita jednotná struktura výkazů pro všechny subjekty finančního trhu. Toto se podařilo například u družstevních záložen, kde byly aplikovány struktury výkazů bank. Totéž se daří i u ostatních subjektů finančního trhu, kromě pojišťoven. Dle mého předpokladu dojde v budoucnu k tomu, že všechny finanční instituce kromě pojišťoven a zajišťoven budou mít stejnou strukturu účetních výkazů, čili budou vždy nejméně dvě metodiky základních účetních výkazů.

V případě, že by v rámci harmonizace bylo nezbytné přejít na jednotnou formu vykazování, bude to mít za následek ztrátu celkového přehledu jednotlivých položek výkazů, například u výkazu zisku a ztráty nebude možno harmonizovat jinak, než že bude pohled pouze na vrcholová čísla, tedy základní údaje, vzhledem k rozdílnému členění tohoto výkazu, což dle mého názoru není žádoucí.

2.2 Kvalita a kontrola výkazů

Kontrolou finančních výkazů mohou být podchyceny včas případné hrozící finanční či měnové krize. U bank lze identifikovat růst problematických aktiv, rostoucí procento ohrožených úvěrů, které se projevují růstem opravných položek k úvěrům tvořených bankami a jinými subjekty poskytujícími financování, klesající objem primárních vkladů, což vyvolává tlak na likviditu bank a následně na růst úrokových sazeb na mezibankovních trzích, nesoulad mezi dobou splatnosti aktiv a pasiv bank – zejména tak, že banky nejsou schopny získat na trhu prostředky pro zajištění potřebné likvidity, především v krátkodobém časovém horizontu, a financování aktuálních potřeb a splatných závazků. Dále pak rostoucí úrokové sazby a klesající objem úvěrů v důsledku růstu úrokových sazeb. Výše zmíněné indikátory jsou specifické spíše pro možné riziko finanční krize. V případě hrozby měnové, resp. devizové krize by byly jistě použitelné ukazatele identifikující zvyšující se devizové dluhy či snižující se devizové pohledávky. Informace takového charakteru však jednotlivé instituce regulátorovi nepředkládají. Při podrobném zkoumání všech získávaných dat jsem dospěla k názoru, že jediným možným ukazatelem by mohl být objem přeshraničních inkas a plateb. Bylo by však velice problematické odhadnout, zda se jedná pouze o shodu náhod, tedy že v určitém období došlo k většímu objemu těchto transakcí a nejedná se tudíž o alarmující signál trhu, kterým je útěk od aktiv v tuzemské měně k aktivům v jiných měnách.

U pojišťoven můžeme identifikovat problematickou situaci spojenou s blížící se finanční krizí například díky klesajícímu objemu uzavřených pojištění či přímo rušení uzavřených pojistek s cílem získat likviditu, ale toto je zpravidla až krok následný. I když otázkou zůstává, jaké produkty budou tímto trendem zasaženy a jaké produkty, resp. jaká pojištění budou naopak trhem požadována, chovají se tedy proticyklicky. Zatímco životní pojištění budou patrně mírně klesat, zájem o pojištění proti neschopnosti splácení a obdobná „zajištění“ proti dalším rizikům budou pravděpodobně požadována ve větší míře. Stejně jako u bank a dalších finančních institucí bude důležité sledovat vývoj oceňovacích rozdílů u jednotlivých finančních investic. Dalším identifikátorem je snížení technických rezerv.

2.3 Výkaznictví a jeho využitelnost pro identifikaci blížící se finanční krize

V nedávné minulosti Evropská unie zavedla striktnější pravidla regulace finančních trhů s účinností od počátku tohoto roku. Došlo k přeskupení, resp. ustanovení nových dohledových a regulačních orgánů, které mají na starosti regulaci finančních trhů v rámci Evropské unie (viz výše).

Stejně jako v bankovní oblasti se pomocí nastavení nových, resp. lepších pravidel snažily týmy odborníků svým sofistikovanějším přístupem pomocí různých indikátorů včas odhalit potíže dané banky. Také u pojišťoven je nový a kvalitnější přístup zajištěn pomocí projektu „Solvency II“, na němž v rámci České republiky, též participují. Nyní jsou v rámci Evropské unie vytvářeny reporty a hlášení, na základě nichž se budou jednotlivé evropské dohledové instituce snažit včas odhalit blížící se problém a samozřejmě i včas zasáhnout. Pojišťovnictví však na rozdíl od bankovního funguje na zcela jiném principu. Zatímco v bankovním je většina parametrů daná, v pojišťovnictví se většina skutečností zjišťuje na bázi „nejlepšího odhadu“. Díky odhadu budoucnosti by tedy jednotliví pojistní matematici měli co nejkvalitněji odhadnout možná rizika. Tím, že se již nyní zabývám výkazy, které budou pro většinu pojišťoven velice zatěžující, můj názor je, že takové množství informací, které bude centralizovaný dohledový orgán, tedy EIOPA – Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (bývalý CEIOPS) vyžadovat, ať už od konsolidačních skupin či jednotlivých subjektů, které budou vykazovat na „sólo bázi“, je příliš obsáhlý.

Jsem toho názoru, že informace, které jednotliví regulátoři od finančních institucí požadují, by měly být co nejméně komplikované – myslím tím, aby byly snadno dostupné, měly určitou vypovídací schopnost, nebyly duplicitní (tedy nadbytečné). V rámci „projektu“ Solvency II, jsme nyní ve fázi komunikační, kdy se dá s jednotlivými regulatorními autoritami stále ještě „vyjednávat“. Záleží tedy také na subjektech, aby právě nyní komentovaly nově navržené výkazy, které jsou velice komplikované, přesto že se jednotlivým odborníkům může zdát, že se jim, právě za pomoci takto získaných dat podaří včas odhalit možný problém. Otázkou také zůstává, jaká bude periodicita získávání jednotlivých dat. Většina výkazů je totiž požadována právě na roční bázi, což u některých komplikovaných výkazů je určitě správné. Bylo by však jistě lepší požadovat stěžejní data s daleko kratší periodicitou, aby nebylo pozdě, až se zjistí problém, který bude mít opět řetězové následky a ovlivní celý finanční sektor dané země. „Solventnosti“ výkazy, které EIOPA nově navrhuje, se odchyľují od dříve požadovaného, spíše účetního pohledu a snaží se na jednotlivá data pohlédnout z jiného úhlu pohledu, tedy z pohledu „solventnostního“, spíše na bázi nejlepšího možného odhadu.

Dle mého názoru by měly být informace, které jednotliví regulátoři od finančních institucí požadují, co nejméně komplikované. Tím mám na mysli, aby byly snadno dostupné, měly určitou vypovídací schopnost, nebyly duplicitní (tedy nadbytečné). Nyní narážím na systém balíčků, který pochází z již zmíněných U.S.A., kdy klient fakticky netušil, co se v balíčku plném finančních instrumentů vlastně skrývá. Stejný princip by proto neměl být znovu opakován, co se samotného účetnictví a následně výkaznictví týká. Získávané informace by měly být „průhledně“ čisté, jasné a srozumitelné.

Závěr

Cílem práce bylo především poukázat na současnou podobu výkaznictví subjektů finančního trhu, v návaznosti na integraci dohledových činností do České národní banky, sblížení postupů a změny metodik výkaznictví institucí regulovaných centrální bankou a zároveň i, a to je daleko důležitější, navrhnout další možné postupy a optimalizaci, a to především z hlediska požadovaného rozsahu informací.

V této práci jsem dospěla k názoru, že je nezbytně nutné důsledně a včas analyzovat data, která regulátor z „trhu“ získává na pravidelné bázi. Prostřednictvím účetních i statistických výkazů je možné včas zachytit externality, které na trhu vznikají a na základě těchto nekonzistentností identifikovat hrozbu například blížící se finanční či měnové krize. Je však nutné postupovat velice obezřetně, aby nedošlo spíše k rozdmichání negativních nálad mezi subjekty finančního trhu a následně uměle vytvořené panice.

Cílem této práce bylo nastínit, jak je možno předcházet různým negativním vlivům trhu, kterými jsou například finanční krize, a to jak v globálním měřítku, tak i teritoriálně. S postupným přechodem na centrální vykazování dat do centralizovaných dohledových institucí, bude záviset jen na tom, v jaké periodicitě budou data získávána. Dále bude určujícím kritériem, zda národní regulátoři budou dále sledovat pod drobnohledem i nadále, v mnohem kratších periodicitách důležité ukazatele, na základě kterých by se dalo možné krizi předejít. Vzhledem k tomu, že jsou nyní v otevřených diskusích některé výkazy bank, díky „projektu“ Basel III a všechny výkazy pojišťoven – projekt Solvency II, závisí jen na evropských centrálních autoritách, zda správně rozhodnou o sledování skutečně důležitých informací a upustí od nadbytečnosti dat, které nemají požadovanou vypovídací schopnost. Na národních regulátorech nyní závisí, zda budou mít chuť a vůli prosazovat své požadavky a názory vůči centrálním institucím.

V současné době není ještě proces integrace finančních trhů Evropské unie zcela dokončen. I přestože je již k dispozici potřebná právní úprava, některé členské země se s jejím přijetím značně opozdily. Pro integritu evropského finančního trhu budou jistě klíčové následující roky, které budou výrazně ovlivněny preventivními zásahy v důsledku celosvětové hospodářské krize. Otázkou však stále zůstává, jakým způsobem se bude regulace ubírat, zda bude volena cesta přísnější, resp. silnější regulace či naopak.

Literatura:

- 1) MEZINÁRODNÍ STANDARDY ÚČETNÍHO VÝKAZNICTVÍ včetně Mezinárodních účetních standardů a Interpretací : International Accounting Standards Board). London, United Kingdom, 2006. ISBN 80-238-7854-9.
- 2) Moghadama, R., Viñalse, J.: IMF: INTERNATIONAL MONETARY FUND, Understanding Financial Interconnectedness, Prepared by the Strategy, Policy, and Review Department and the Monetary and Capital Markets Department, in collaboration with the Statistics Department and in consultation with other Departments, October 4, 2010.
- 3) Petrušová, M. (VŠE Praha): ARCHITEKTURA DOHLEDU SE MĚNÍ, Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem a postavení centrálních bank v Evropské unii, Bankovníctví 12/2010.
- 4) Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem. Česká národní banka 2007, Česká národní banka, Praha 2007:
http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/FS_2009-2010/FS_2009-2010.pdf

Kontaktní údaje:

Ing. Petra Korbasová
2.ročník doktorského studia, obor Finance
Katedra bankovníctví a pojišťovnictví
Fakulta ekonomických studií
Vysoká škola finanční a správní, o.p.s.,
Estonská 500
101 00 Praha 10
Česká republika
Email: petra.korbasova@email.cz

– 2.